

WŁADYSŁAW CHAIM CSSR

PROFIL TYPU PSYCHOLOGICZNEGO, INTERPRETACJA BIBLI I GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO (BADANIA EMPIRYCZNE)

Istotny obszar duszpasterstwa dotyczy liturgii i głoszenia słowa Bożego, zwłaszcza w ramach obrzędów sakramentalnych. Na złożony proces przepowiadania składa się m.in. wypowiedziany przekaz, recepcja źródeł, na czele z Pismem Świętym, recepcja i selekcja pomocy homiletycznych, nie mówiąc już o odczytywaniu inspiracji Ducha Świętego i wyzwani płynących z kontekstu oraz sytuacji, a także o poznawaniu wielorakich, w tym osobowościowych, uwarunkowań osoby słuchacza.

Przedmiotem obecnego opracowania jest przybliżenie teorii typów psychologicznych w kontekście duszpasterstwa i kaznodziejstwa. Za potrzebą takiej refleksji, opartej o badania empiryczne, przemawia z jednej strony psychologia, a z drugiej teologia. Liturgia, a szczególnie przepowiadanie słowa, wymaga właściwej wiedzy na temat tych, którzy liturgię przygotowują i organizują, oraz tych, którzy w niej uczestniczą (bądź z niej rezygnują). Psycho-

DR WŁADYSŁAW CHAIM CSSR, doktor psychologii religii, zajmuje się psychologią komunikacji interpersonalnej, psychologią religii i psychologią pastoralną; w latach 1989–2005 był wykładowcą psychologii w PAT oraz w kilku seminariach duchownych w Krakowie, obecnie pracuje w Zamościu jako misjonarz i rekolekcjonista. Kontakt: wchaim@redemptor.pl

logia różnic indywidualnych może dostarczyć informacji na temat zróżnicowania w odbiorze informacji i w budowaniu przekazu.

Liturgia, a szczególnie kaznodziejstwo, wymaga z kolei kompetentnej, adekwatnej antropologii. Dla komunikacji kaznodziejskiej użytecznej wiedzy dostarcza teologia różnic indywidualnych, która podkreśla, że stworzenie człowieka jako mężczyzny i kobiety na obraz Boga zawiera również dowartościowanie ich odmiennego wyposażenia osobowościowego. Z doktryny o stworzeniu wynika doniosłość uwzględniania różnic indywidualnych w liturgii i przepowiadaniu. Zgodnie z tym także hermeneutyka biblijna stara się traktować na serio rolę czytelnika w interpretacji¹.

Modelem osobowości, który oferuje stosunkowo dobry wgląd w procesy hermeneutyczne występujące w hermeneutyce biblijnej, jest dwubiegunowy model jungowski, oparty na pojęciu typu psychologicznego. Na bazie tego modelu różnic indywidualnych Atkins i Francis skonstruowali metodę hermeneutyki biblijnej i przepowiadania liturgicznego *SIFT*². Model ten stanowi ramy przedstawionych tutaj rozważań teoretycznych i badań empirycznych.

Relacjonowane badania stanowią próbę replikacji badań, głównie angielskojęzycznych, na temat profilu psychologicznego duchownych, wpływu funkcji umysłowych na procesy recepcji tekstu biblijnego, oraz na przygotowanie przekazu do przepowiadania słowa Bożego. Struktura artykułu obejmuje wprowadzenie w teorię typów psychologicznych, odniesienie do stanu badań na temat profilu psychologicznego duchownych, związku funkcji psychicznych z interpretacją Pisma Świętego i opracowaniem przekazu homilijnego, metodologię własnych badań, prezentację wyników oraz wnioski i uwagi końcowe.

1. Koncepcja typów psychologicznych

Teoria psychologiczna, w swych początkach wypracowana przez C. G. Junga, rozróżnia cztery dwubiegunowe perspektywy, wymiary psychologiczne: dwie orientacje, dwie funkcje percepcyjne, dwie funkcje sądzące (oceniające) i dwie postawy.

Dwie *orientacje*, ekstrawersja bądź introwersja, odnoszą się do sposobu, w jaki jest generowana i ukierunkowana energia psychiczna jednostki. Ekstrawertykom energii dostarczają działania i relacje z zewnętrznym światem ludzi i przedmio-

1 Por. L.J. Francis, *Psychological type and liturgical preaching*, „Liturgy” 21 (2006), z. 3, s. 11–20.

2 Tamże, s. 12.

tów. Lubią oni kontakty z innymi i rozwijają się przez stymulujące i ekscytujące środowiska. Mają skłonność do przedkładania działań i dyskusji nad refleksję lub samotność. Zwykle są ludźmi otwartymi, łatwo wchodzą w kontakty, cieszy ich posiadanie wielu przyjaciół. Po drugiej stronie znajdują się introwertycy, zwróceniu ku swojemu wewnętrznemu światu, pobudzani przez własne myśli i refleksje. Lubią samotność, ciszę, medytację, skupiają uwagę na swym świecie wewnętrznym. Preferują posiadanie małego kręgu bliskich przyjaciół. Ekstrawertycy „głośno myślą”, podczas gdy introwertycy myślą o rzeczach samych w sobie.

Dwie *funkcje percepcyjne*, sensualność bądź intuicyjność, dotyczą sposobu percepcji informacji. Typy sensualne, wrażeńiowe, skupiają się na realiach sytuacji spostrzeganej za pośrednictwem zmysłów. Mają skłonność do skupiania się na specyficznych detalach bardziej niż na obrazie całości. Interesują się tym, co aktualne, realne, praktyczne i wykazują skłonność do „chodzenia po ziemi” i trzeźwego myślenia. Zauważają raczej konkretne elementy i fragmenty niż schematy i relacje. Są dobrymi obserwatorami i używają swoich zmysłów do poznawania szczegółów otoczenia. Po drugiej stronie są typy intuicyjne, które zwracają uwagę na możliwości wypływające z danej sytuacji, spostrzegają znaczenia i relacje. Mogą mieć poczucie, że spostrzeganie za pomocą zmysłów jest mniej wartościowe niż informacje uzyskiwane przez skojarzenia i koncepcje wpływające na ich percepcję. Bardziej niż specyficzne fakty i dane interesuje ich całościowy obraz. Preferujący intuicję przedkładają myśli nad fakty i cieszy ich łączenie informacji w większe układy stanowiące wyzwania i możliwości. Wrażeńiowcy gromadzą informacje, preferując posługiwanie się wrażeniami, podczas gdy intuicjoniści preferują intuicję.

Dwie *funkcje osądzające* – myślenie bądź uczucie – dotyczą kryteriów, przy pomocy których ludzie podejmują decyzje i wydają sądy, opinie. Typy myślowe (analityczne) podejmują oceny i decyzje na podstawie obiektywnej, apersonalnej logiki. Cenią prawość i sprawiedliwość. Znani są ze swojej wiarygodności i dążenia do uczciwości. Dostosowanie się do zasad mogą traktować jako ważniejsze niż zachowanie harmonii. Z drugiej strony, typy uczuciowe dokonują ocen opartych na wartościach subiektywnych, humanistycznych. Cenią współczucie i miłosierdzie. Znani są z taktowności i dążenia do pokoju, działają na rzecz harmonii, nawet kosztem zasad uczciwości. Uczuciowi łatwo zdobywają się na współodczuwanie z innymi, podczas gdy racjonalnym trudniej jest ocenić, co inni ludzie czują lub myślą.

Te dwa różnicujące ludzi procesy psychiczne, czyli spostrzeganie i ocenianie, stanowią rdzeń koncepcji Junga. Teoria Junga sugeruje również, że ludzie wykazują skłonność do używania jednego z tych procesów w odniesieniu do

świata zewnętrznego, a drugiego do świata wewnętrznego. To znaczy, że niektórzy ludzie preferują ocenianie w świecie zewnętrznym a spostrzeganie w swoim świecie wewnętrznym, podczas gdy inni odwrotnie. Konsekwencją tego jest uzupełnienie modelu przez I. B. Myers i P. B. Myers (1980) czwartym wymiarem, *postawą wobec świata zewnętrznego*, zgodnie z którą jedni ludzie preferują wartościowanie a inni percepcyjność³

Dwie *postawy wobec świata zewnętrznego*, wartościowanie bądź receptywność. Typy wartościujące starają się porządkować, racjonalizować i układać swój świat zewnętrzny poprzez ocenianie zewnętrznych bodźców. Lubią rutynę i ustalone wzorce zachowań. Preferują planowe działania w celu osiągnięcia ustalonego celu i lubią używać list, planów, dzienników. Przejawiają inklinacje do punktualności, zorganizowania i staranności. Preferują szybkie podejmowanie decyzji i trzymanie się ustalonych przez siebie wniosków, zobowiązań. Z drugiej strony są typy receptywne, które nie starają się narzucać porządku w świecie zewnętrznym – osoby bardziej refleksyjne, odbiorcze (receptywne) i otwarte, biernie podchodzące do zewnętrznych bodźców. Przejawiają elastyczne, otwarte podejście do życia, z decyzjami otwartymi na modyfikacje związane z pojawiającymi się okolicznościami. Cieszy ich zmiana i spontaniczność. Preferują pozostawianie otwartych projektów w celu ich adaptacji i udoskonalenia. Ich zachowania mogą niekiedy wydawać się impulsywne i nieplanowane⁴. Wartościowanie w teorii typów nie polega na wygłaszaniu krytycznych sądów, a spostrzeganie nie oznacza spostrzegawczości⁵.

Zgodnie z pojęciem dynamiki typów psychologicznych zakłada się, że jedna z czterech możliwych preferencji w procesach spostrzegania i oceniania (*S, N, T, F*) jest dominująca. To znaczy, że preferowana u danej jednostki *funkcja dominująca* skierowana jest do jej preferowanego świata – u introwertyków do świata wewnętrznego, zaś u ekstrawertyków do zewnętrznego⁶. Chociaż każdy człowiek ma dostęp do wszystkich czterech funkcji, to każdy ma także skłon-

3 Zob. I.B. Myers, P.B. Myers, *Gifts differing*, Palo Alto, 1980.

4 Zob. W. Szewczyk, *Rozumieć siebie i innych. Zarys psychologii*, Tarnów 1998, s. 151–157; L.J. Francis, *Faith and psychology: personality, religion and the individual*, London 2005, s. 54–66; A. Village, *The influence of psychological type preferences on readers trying to imagine themselves in a New Testament healing story*, „HTS Theological Studies” 65 (2009), n. 1 s. 1–6;

5 L.J. Francis, *Faith and psychology...*, s. 58.

6 A. Village, dz. cyt.; L.J. Francis, *Five loaves and two fishes: An empirical study in psychological type and biblical hermeneutics among Anglican preachers*, „HTS Theological Studies” 66 (2010), n. 1, s. 1–5.

ność do preferowania jednej z funkcji percepcyjnych i jednej z funkcji oceniających. Jednostka bowiem, według Junga, rozwija jedną z funkcji spostrzegania (wrażeńową lub intuicyjną) kosztem drugiej, podobnie także jedną z funkcji oceniających (uczuciową lub racjonalną). Ponadto, u konkretnej osoby jedna z funkcji percepcyjnych lub jedna z funkcji oceniających zdobywa przewagę nad drugą, co skutkuje pojawieniem się jednej funkcji dominującej, która kształtuje dominujące u tej osoby podejście do życia (*kapitan statku*). Dominujący sensualizm kształtuje osobę praktyczną, a dominująca intuicja – osobę z wyobraźnią (imaginatywną), dominujące uczucie – humanitarną, a dominujące myślenie – osobę analityczną. Funkcja będąca w parze z funkcją dominującą nazywana jest funkcją ukrytą, stąd jest z trudnością doświadczana przez jednostkę. Dominujący wrażeńowcy mogą mieć trudności z intuicją, dominujący intuicyjni ze zmysłowością, dominujący uczuciowi mogą mieć trudności z racjonalnością, a dominujący racjonalni – ze współodczuwaniem⁷.

Przeciwwagą do funkcji dominującej jest *funkcja pomocnicza*; jeśli np. funkcją dominującą jest któraś z funkcji oceniających (myślenie lub uczucie), to funkcję pomocniczą spełnia któraś z funkcji percepcyjnych, czyli zmysłowość lub intuicja. Ta funkcja pomocnicza jest używana po stronie orientacji niepreferowanej. Zatem, jeśli funkcja dominująca jednostki jest introwertywna, wówczas pomocnicza będzie ekstrawertywna, i odwrotnie. Dzięki tej strukturze psychologicznej istnieje równowaga między gromadzeniem informacji i podejmowaniem decyzji na ich podstawie, oraz równowaga, która daje jednostce komfort i ułatwia życie w świecie zewnętrznym i wewnętrznym.⁸

Hierarchię funkcji odczytujemy z zapisu określonego typu. Weźmy jako przykład kogoś, kto posiada opis typu *ENTJ*, aby objaśnić go w pięciu kolejnych krokach:

- 1) Litera J lub P informuje, czy wartościowanie bądź percepcyjność (receptywność) są ekstrawertywne – w tym przypadku J wskazuje, że funkcja oceniająca, jaką jest u niej myślenie, jest ekstrawertywna;
- 2) W dynamice typów jedna z funkcji w nazwie typu jest ekstrawertywna a druga introwertywna, a więc w tym przykładzie intuicja musi być introwertywna, ponieważ myślenie jest ekstrawertywne;
- 3) Pierwsza litera opisu typu ujawnia, która z orientacji, ekstrawertywna czy introwertywna, jest preferowana i pomaga nam zidentyfikować funkcję

7 Zob. L.J. Francis, *Psychological type...*, dz. cyt.

8 Por. B. Fawcett, *Recruiting clergy for canadian baptist churches: a typological understanding*, Bangor 2006, s. 16.

dominującą. W tym przypadku preferowana jest ekstrawersja, stąd dominującą funkcją musi być myślenie;

- 4) Funkcję pomocniczą łatwo jest zidentyfikować domyślnie, ponieważ zawsze jest na drugim miejscu w opisie typu i jest używana w przeciwnej orientacji. Tak więc np. jeśli funkcją dominującą jest ekstrawertywne myślenie to funkcją pomocniczą musi być introwertywna intuicja⁹.

Istnieją zatem cztery pary alternatyw preferencyjnych do: ekstrawersji (E) lub introwersji (I), zmysłowości (S) lub intuicyjności (N), myślenia (T) lub współodczuwania (F), wartościowania (J) lub percepcyjności (P). Ich kompletny układ tworzy 16 możliwych typów psychologicznych (osiem introwertywnych i osiem ekstrawertywnych), do pomiaru których stworzono metody. W dziedzinie psychologii religii i psychologii pastoralnej najczęściej stosowane są *MBTI* (*Myers-Briggs Type Indicator*), *KTS* (*Keirsey Temperament Sorter*), *FPTS* (*Francis Psychological Type Scales*).

2. Typy psychologiczne i duszpasterstwo

2.1. Profil psychologiczny duchownych

Badania prowadzone od lat 60. w USA pozwoliły na określenie profilu typu psychologicznego różnych „zawodów duchownych”, łącznie z duchownymi żydowskimi, seminarzystami, katolickimi zakonnicami, duchownymi katolickimi i protestanckimi¹⁰. Badania wśród 79 księży katolickich w Wielkiej Brytanii, relacjonowane przez Craiga, Duncana i Francisca, stwierdziły jasną preferencję uczucia (79%) nad myśleniem (22%)¹¹. Amerykańskie studium (USA) na próbie 55 księży katolickich (FPTS) wykazało wyraźną preferencję introwersji (67%) nad ekstrawersją, sensualizmu (64%) nad intuicją, wartościowania (91%) nad percepcyjnością, oraz równowagę między myśleniem (49%) i uczuciem (51%). Spośród pełnych typów najwyższą pozycję uzyskał typ ISTJ (27%) w porównaniu z populacją mężczyzn USA na poziomie 16%¹².

9 Zob. tamże, s. 117.

10 L.J. Francis, A. Robbins, A. Village, *Psychological type and the pulpit: an empirical enquiry concerning preachers and the SIFT method of biblical hermeneutics*, „HTS Theological Studies” 65 (2009), z. 1, s. 171–177.

11 C.L. Craig, B. Duncan, L.J. Francis, *Psychological type preferences of Roman Catholic priests in the United Kingdom*, „Journal of Beliefs and Values” 27 (2006), s. 157–164.

12 J. Burns, L.J. Francis, A. Village, M. Robbins, *Psychological type profile of Roman Catholic priests: an empirical enquiry in the United States*, „Pastoral Psychology” 62 (2013), z. 3, s. 239–246.

W Europie badania profilu psychologicznego 427 anglikańskich duchownych – mężczyzn ujawniły preferencje introwersji nad ekstrawersją, zmysłowości nad intuicyjnością, odczuwania nad myśleniem i oceniania nad percepcyjnością¹³. Z kolei trzy badania nad typem psychologicznym kobiet zaangażowanych w posługę kościelne pokazały, że bardziej niż ogólna populacja kobiet (21%), a podobnie jak mężczyźni preferują one intuicję (65%). Z badań do roku 2007 wynikało, że „duchowne zawody” cechuje wyższa proporcja introwertyków oraz wyższa proporcja typów intuicyjnych, wyższa proporcja typów oceniających niż populacja generalna¹⁴. W porównaniu z normami populacji brytyjskiej kaznodzieje istotnie częściej preferowali introwersję, intuicję, uczucie i wartościowanie¹⁵.

R.M. Oswald i O. Kroeger opracowaniu profilu psychologicznego w powiązaniu z duszpasterstwem poświęcili książkę *Personality type and religious leadership*¹⁶. Wśród duchownych 43% wykazywało preferencję zmysłowości, podczas gdy 57% preferowało intuicję. W 68% duchowni preferowali uczucie, a w 32% myślenie. Duchowni w 70% wykazywali preferencję wartościowania, podczas gdy 30% wykazywało percepcyjność. Autorzy ci w oparciu o cztery typy temperamentalne przedstawili mocne strony stylów duszpasterzowania, ich braki i problemy oraz preferowane Ewangelie. Warta uwagi jest nie tylko charakterystyka stylu duszpasterskiego, ale także proporcja duchownych danego temperamentu na tle jego występowania w populacji generalnej:

- idealista (NF) – 12% ludzi (41% duchownych) – autentyczny, „ludzki” duszpasterz (Ewangelia św. Łukasza);
- rzemieślnik (SP) – 28% ludzi (8% duchownych) – duszpasterz zorientowany na działanie (Ewangelia św. Marka);
- strażnik (SJ) – 38% ludzi (35% duchownych) – duszpasterz zachowawczy, ochraniający (Ewangelia św. Mateusza);
- racjonalista (NT) – 12% ludzi (16% duchownych) – duszpasterz kompetentny teologicznie (Ewangelia św. Jana)¹⁷.

13 L.J. Francis, V.J. Payne, S.H. Jones, *Psychological types of male Anglican clergy in Wales*, „Journal of Psychological Type” 56 (2001), s. 19–23; L.J. Francis, M. Robbins, A. Village, *Psychological type and the pulpit...*, dz. cyt.

14 L.J. Francis, *Psychological type...*, dz. cyt.

15 L.J. Francis, M. Robbins, A. Village, *Psychological type and the pulpit...*, dz. cyt.

16 R. M. Oswald, O. Kroeger, *Personality type and religious leadership*, Washington 1988. Szerza charakterystyka zob. <http://www.dts.edu/download/academic/sfl/sf/ltr/ltr.peanutsandpersonality.georgehillman.pdf>

17 Więcej na temat profilu psychologicznego różnych grup duchownych, zob. W. Chaim, *Typy psychologiczne w recepcji i przekazie słowa Bożego*, „Roczniki Pastoralno-Kateche-

C. P. Michael i M. C. Norrissey (1984) zasugerowali dla każdego z temperamentów duszpasterskich „najłatwiejszą” metodę modlitwy i odpowiadającą mu duchowość. Dla SJ byłoby to korzystanie z wyobraźni zmysłowej i duchowości ignacjańskiej, dla NT – metoda pytań i dociekań w Biblii oraz duchowość tomistyczna, dla SP – rozważanie wydarzeń oraz działań biblijnych bohaterów i duchowość franciszkańska, dla NF – stałe dążenie do doskonalenia się i duchowość augustiańska (kalwińska)¹⁸.

L.J. Francis, podsumowując badania nad profilem duchowieństwa anglikańskiego w Walii, wykreślił pewne rysy duszpasterzy związane z preferencjami psychologicznymi. Duchowni, którzy preferują introwersję, skłaniają się do pielęgnowania duchowości spokojnej, refleksyjnej. Koncentrują się raczej na działaniu w małych grupach niż na masowych wydarzeniach społecznych. Czują się komfortowo z ludźmi, których dobrze znają, lecz mniej swobodnie z obcymi. W dzisiejszym społeczeństwie wykazują tendencje do bycia lepszymi pastorami niż ewangelizatorami. Przejawiają bardziej tendencje do utrzymywania stabilnej wspólnoty wiernych, niż do tworzenia nowych grup kościelnych.

Duchowni, którzy preferują sensualność, wykazują tendencję do szacunku dla tradycji i zachowania z przeszłości tego, co dobre. Niechętnie poddają się inspiracji przez nowe wizje w celu ożywienia swej wspólnoty bądź naciskowi na rzecz zmiany czy innowacji.

Duchowni, którzy preferują uczucie, wykazują skłonność do wytrwałej pracy na rzecz pokoju, zgody i dobrej woli w swoich wspólnotach. Zainteresowani są możliwością wpływania na ludzi swoimi decyzjami. Nie lubią zajmować się problemami, które powodują stagnację i podziały między ludźmi.

Duchowni, którzy preferują ocenianie, mają skłonność do pracy w dobrze uporządkowanym środowisku. Planują daleko naprzód i trzymają się swoich planów. Są niechętni przejawom elastyczności, spontaniczności, nieoczekiwanym dystraktorom.

Uzupełniające badania wśród wiernych wykazały, że dominująca preferencja w profilu typów psychologicznych duchowieństwa odzwierciedlała preferencję zgromadzenia. Tak więc uczęszczający do kościoła preferowali introwersję, sensualność, współczucie i wartościowanie. W następstwie tego, ekstrawertycy, intuicyjni, analitycy i uczuciowi czuli się mniej u siebie i nie-

tyczne” 60 (2013), z. 5, s. 155–170.

18 C.P Michael, M.C. Norrissey, *Prayer and temperament: different prayer forms for different personality types*. Charlottesville, Virginia 1984.

zauważani w tych kościołach, wskutek czego odeszli. Jest to konkluzja zgodna z argumentacją niektórych opuszczających Kościoł, jak to wykazały inne badania. Spośród czterech dwubiegunowych konstruktów psychologicznych, to właśnie proces percepcyjny (sensualny lub intuicyjny) i proces oceniający (współodczuwanie lub myślenie) są najważniejsze, jeśli chodzi o różnice indywidualne w przepowiadaniu liturgicznym¹⁹.

2.2. Preferencje typu psychologicznego a interpretacja Biblii

Teoria łącząca typy psychologiczne z interpretacją tekstu biblijnego oparta jest na przekonaniu, że preferowane u jednostki funkcje mogą kształtować sposób jej podejścia do różnych aspektów tekstów biblijnych. Najprawdopodobniej funkcjami skierowanymi na procesy percepcji i oceniania są funkcje związane ze sposobem gromadzenia i oceniania informacji. Teoria, pierwotnie zaproponowana przez Francisa (1997), a następnie przekształcona w metodę przepowiadania *SIFT*, prognozuje, jaki rodzaj interpretacji może występować u tych, którzy preferują wrażenia, intuicję, uczucie, bądź myślenie. Nazwa *SIFT* odwołuje się do czterech funkcji psychologicznych *Sensing, Intuition, Feeling i Thinking*, a metoda jest przeznaczona dla kaznodziejów w celu ekspozycji fragmentów w taki sposób, by odwoływały się do czterech różnych funkcji. Przy zastosowaniu tego podejścia, kazanie może tak zinterpretować określony tekst, aby mógł oddziaływać na wszystkie preferencje funkcjonalne wśród słuchaczy²⁰.

Preferujący wrażenia będą cenić interpretacje, poruszające szczegóły w tekście, zwłaszcza te, które są oparte na informacji zmysłowej. Będą ukierunkowani na detale i mogą skupiać uwagę na dosłownym brzmieniu tekstu. Interpretacje rozpoczynane powtarzaniem tekstu, i zwracaniem uwagi na drobne szczegóły będą przemawiały to typów sensualnych, którzy niechętnie zastanawiają się nad tym, „co jeszcze” ten tekst może znaczyć. Dla wrażeniowych interpretowanie tekstu w dużym stopniu może polegać na poszukiwaniu w nim tego, co jest dziś aktualne.

Preferujący intuicję będzie cenił interpretacje, które rozbudzają wyobraźnię i wydobywają nowe możliwości i wyzwania. Będą ukierunkowani na powiązania pochodzące z „burzy myśli”, które nie zawsze są oczywiste, lecz przyciągają analogiami i pomysłami. Interpretacje, poruszające szersze kwestie

19 L.J. Francis, *Psychological type...*, dz. cyt., s. 15.

20 Zob. L. J. Francis, *Psychological type and biblical hermeneutics: SIFT method of preaching*, „Rural Theology” (2003), z. 1, s. 13–23; Tenże, A. Village, *Preaching with all our souls*, London 2008.

i poszukujące idei nadrzędnych lub podrzędnych, będą przemawiać do typów intuicyjnych, mogących traktować sens pełny lub dosłowny jako mało interesujący. Dla intuicyjnych interpretowanie tekstu w dużym stopniu może polegać na używaniu go jako odskoczni wobec pomysłów branych z wyobraźni.

Preferujący uczucie będą cenić interpretacje podkreślające wartości i relacje międzyludzkie. Będą ukierunkowani na współodczuwanie z bohaterami występującymi w narracjach, chcąc zrozumieć ich myśli, motywy i emocje. Interpretacje, które starają się ukazać, co znaczyło, znaleźć się w tamtej sytuacji, będą przemawiać do typów uczuciowych, mniej zainteresowanych abstrakcyjnymi ideami teologicznymi wywnioskowanymi z tekstu. Dla typu uczuciowego interpretowanie tekstu przeważnie może polegać na odnoszeniu jego ludzkich aspektów do współczucia w codziennych sprawach, do zgody i zaufania.

Preferujący myślenie będzie cenić interpretacje tekstu, które zawierają myśli, koncepcje i abstrakcyjne zasady. Będą ukierunkowani na analizowanie myśli w tekście i jego roszczeń do prawdy. Interpretacje stosujące racjonalność i logikę w celu uwyrażnienia idei teologicznych w tekście, będą przemawiać do typów analitycznych, które mogą wykazywać mniej zainteresowania zrozumieniem osób występujących w tekście. Dla typu racjonalnego interpretowanie tekstu może w dużej mierze polegać na poszukiwaniu znaczenia tekstu w sensie dowodów, zasad moralnych lub teologii²¹.

Te różne sposoby interpretowania tekstu nie wykluczają się wzajemnie, a teoria typów psychologicznych w swej istocie sugeruje, że ludzie, przystępując do tekstu, używają funkcji percepcyjnych, a następnie funkcji oceniających przy decydowaniu o jego znaczeniu²². Znaczy to, że w celu sprawdzenia tych idei, konieczne należy oddzielnie sprawdzić preferencję interpretacji w wymiarze spostrzeganie – intuicja, oraz preferencję w wymiarze uczucie – myślenie. Jeżeli typ psychologiczny wpływa na interpretację, wówczas preferowane interpretacje zaplanowane w celu „przemawiania” do określonych typów winny ujawnić następujące powiązania:

1. Preferujący wrażenia winni ujawniać bardziej preferencję do interpretacji wrażeń niż intuicyjnych, i odwrotnie. Nie powinny pojawiać się korelacje między preferencjami do interpretacji uczuciowych bądź racjonalnych i preferencją wrażeńową bądź intuicyjną.

21 Zob. L.J. Francis, S.H. Jones, *Life in the eucharistic community: an empirical study in psychological type theory and biblical hermeneutics reading John 6:5–15*, „Pastoral Psychology” 63 (2014), s. 281–290.

22 Zob. L.J. Francis, A. Village, *Preaching with all our souls*, dz. cyt.

2. Preferujący uczucia winni wykazywać preferencję bardziej dla interpretacji uczuciowej niż myślowej, i odwrotnie. Nie powinny pojawiać się korelacje między preferencjami do interpretacji zmysłowej bądź intuicyjnej i preferencją myślenia bądź współczucia²³.

W badaniach Village'a i Francis'a (2005) sprofilowani typologicznie świeccy anglikanie (N = 404) wybierali interpretacje biblijnej narracji o uzdrowieniu teściowej Piotra (Mk 1, 29-39) zgodne z preferowanymi u siebie funkcjami zarówno w procesie spostrzegania (sensytywność lub intuicyjność), jak też oceniania (uczucie lub rozumowanie). Village i Francis wykazali tam, że świeccy anglikanie dają pierwszeństwo interpretacji zgodnej z ich preferencją sensytywną oraz uczuciową. Badania uwzględniały także specyficzne grupy różniące się przynależnością wewnątrz anglikańskiej tradycji (anglo-katolicy, anglikanie, ewangelikalni, charyzmatyczni), w wyniku czego stwierdzono, że proporcje wybieranych twierdzeń wrażeniowych i uczuciowych różniły się zależnie od tradycji i płci. Najwyższa proporcja interpretacji wrażeniowej wystąpiła wśród charyzmatyków i ewangelikalnych, pośrednia wśród anglikanów, a najniższa wśród anglo-katolików. Nieistotne różnice między tradycjami wystąpiły przy wyborze interpretacji uczuciowej. Proporcja interpretacji wrażeniowych i uczuciowych była wyższa wśród kobiet niż wśród mężczyzn. Proporcja interpretacji wrażeniowych (*SIFT*) dodatkowo korelowała z preferencją wrażeniową (*KTS*). Proporcja interpretacji uczuciowej korelowała ujemnie z poziomem wykształcenia, natomiast nie korelowała z preferencją uczuciową. Nie wystąpiły istotne różnice między wybieranymi interpretacjami Biblii, a wymiarami introwersja/ekstrawersja czy wartościowanie/percepcyjność²⁴. W podobnych badaniach (*FPTS*) przeprowadzonych wśród anglikańskich duchownych (364 mężczyzn i 354 kobiet) w zastosowaniu do perykopy o uzdrowieniu epileptyka (Mk 9, 14-29) ujawniono, że preferencja interpretacyjna była skorelowana z psychologiczną funkcją zarówno w procesie percepcji jak i w procesie oceniania, co potwierdza i poszerza ustalenia uzyskane na grupie świeckich anglikanów.²⁵

Sprawdzano również, w jaki sposób kaznodzieje reagują na kazania przygotowane przez innych. Doświadczeni kaznodzieje (N = 389) po wypełnie-

23 Zob. A. Village, *Psychological type and biblical interpretation among Anglican clergy in the UK*, „Journal of Empirical Theology” 23 (2010), s. 179–200.

24 Tenze, L.J. Francis, *The relationship of psychological type preferences to biblical interpretation*, „Journal of Empirical Theology” 18 (2005), z. 1, s. 74–89.

25 Zob. A. Village, *Psychological type and biblical interpretation...*, dz. cyt.

niu testu *MBTI* czytali fragment Biblii na temat uzdrowienia teściowej Piotra, wyrzucenia demonów, nauczania Jezusa (Mk 1, 29–39) i zaznaczyli swoje oceny czterech refleksji (oznaczonych jako wersje A, B, C, D) do tego ustępu, zaczerpniętych z metody *SIFT*. Oto kolejność preferencji badanych osób dla czterech przykładów interpretacji tego tekstu: 47% kaznodziejów wybrało interpretację wrażeniową, 22% interpretację odczuwania, 15% interpretację intuicyjną, a 13% interpretację rozumową. Kaznodzieje ci byli więc cztery razy częściej skłonni do wybierania wrażeniowej interpretacji tekstu niż do rozumowej. Prawdopodobnie zatem prawie połowa kazań wygłaszanych przez nich akcentuje zmysłową perspektywę w tekście, w porównaniu z prawie jedną ósmą, które akcentują w tekście perspektywę rozumowania. Uczestnicy liturgii wolą jednak, by przemawiać do ich bogatej wyobraźni przez odwołanie się do biblijnych narracji niż poruszać wymagające myślenia sprawy teologiczne oraz kwestie, jakie stawia perykopa.

Ustalono również, że kiedy wszystkie cztery perspektywy prezentowane są w pełnym zakresie, to są one akceptowane prawie równo przez tych, u których dana perspektywa odzwierciedla preferencję dominującą, jak również przez tych, dla których odzwierciedla ona ich preferencję wewnętrzną (ukrytą, nieświadomą). W tym znaczeniu, metoda *SIFT* powinna okazać się metodą przydatną i rozwijającą kaznodziejów wszystkich typów²⁶.

2.3. Typy psychologiczne i przygotowanie homilii

Przybywa badań empirycznych, z wykorzystaniem technik jakościowych, stosujących analizę treści, do weryfikowania teorii leżącej u podstaw koncepcji *Metody interpretacji biblijnej i przepowiadania liturgicznego SIFT*, przez obserwację powiązań między preferencjami psychologicznego typu i sposobem interpretacji i głoszenia słowa Bożego przez duchownych i świeckich.²⁷

W studium Francisa z 2010 roku w prezentacji na temat tekstu Mk 6, 34–44 wśród przebadanych kaznodziejów badania jakościowe potwierdziły ustalenia uzyskane z badań ilościowych, według których grupy osób o podobnym typie psychologicznym (*KTS*) generowały materiał homiletyczny zgodnie z akcentami preferowanej funkcji. *Sensualiści* skupiali dokładnie uwagę na szczegó-

26 Zob. L.J. Francis, M. Robbins, A. Village, *Psychological type and the pulpit*, dz. cyt.; Więcej na temat metody *SIFT*, zob.: W. Chaim, *Metoda interpretacji i przepowiadania słowa Bożego 'SIFT'*, „Roczniki Teologiczne” 61 (2015), z. 12, s. 117–136.

27 Zob. L.J. Francis, G. Smith, *Reading and proclaiming the Advent call of John the Baptist: an empirical enquiry employing the SIFT method*, „HTS Theological Studies” 70 (2014), z. 1, s. 1–9.

łach tekstu i koncentrowali się na praktycznych zastosowaniach. *Intuicyjni* pozwalali tekstowi na pobudzenie ich wyobraźni i czasami kończyli tematami oddalonymi mocno od punktu wyjścia w ustępie tekstu. *Odczuwający* widzieli tekst przez okulary współczucia oraz z perspektywy ludzi występujących w opowiadaniu. *Racjonalni* postrzegali perykopę z perspektywy istniejących w niej kwestii teologicznych²⁸.

W kolejnym badaniu eksplorowano relacje o zmartwychwstaniu według Mk 16, 1–8 oraz Mt 28, 1–15 w grupach preferowanych typów psychologicznych (26 kandydatów na pastorów i 21 anglikańskich duchownych i starszych wykładawców) ocenianych przy pomocy *MBTI*. Doświadczenie, którego integralną częścią było odczytanie, rozważanie i proklamowanie Pisma, potwierdziło psychologiczne podstawy metody *SIFT*²⁹.

W kolejnych badaniach przedmiotem warsztatów z różnymi grupami, formowanymi według różnych układów preferencji i typów, były następujące teksty Ewangelii: oczyszczenie świątyni według Mk 11, 11–21 (Francis 2012b), rozmnożenie chleba według J 6, 4–22 (Francis 2012a), ostateczne oddzielenie owiec od kozłów według Mt 25, 31–46 (Francis, Smith 2012), narracja o nakarmieniu tłumów według J 6, 5–15; narracja o narodzeniu Jezusa według Mt 2, 13–20 i Łk 2, 8–16 (Francis, Smith 2013). W jednym z najnowszych warsztatów na temat Janowego wezwania adwentowego do nawrócenia wpływ funkcji percepcyjnych (wrażenia, intuicja) na prezentację homilijną był eksplorowany na tekście Marka 1, 2–8, a następnie wpływ funkcji oceniających (myślenie, uczucie) na tekście Łukasza 3, 7–17³⁰.

Ten szeroki materiał badań jakościowych doprowadził autorów do trzech konkluzji:

- 1) Potwierdzona została teoria psychologiczna będąca u podstaw metody *SIFT*, zgodnie z którą sposoby czytania, refleksji oraz interpretacji Biblii przez ludzi, odzwierciedlają ich własne preferencje psychologiczne;
- 2) Dane potwierdziły teologiczny argument, że funkcje psychologiczne odzwierciedlają bogactwo różnic indywidualnych, zamierzonych przez Boga Stwórcę;

28 Zob. L.J. Francis, *Five loaves and two fishes. an empirical study in psychological type and biblical hermeneutics among Anglican preachers*, „HTS Theological Studies” 66 (2010), z. 1, art. 811, s. 1–5.

29 L.J. Francis, S.H. Jones, *Reading and proclaiming the resurrection: an empirical study in psychological type theory among trainee and experienced preachers employing Mark 16 and Matthew 28*, „Journal of Empirical Theology” 24 (2011), s. 1–18.

30 Zob. L.J. Francis, G. Smith, *Reading and proclaiming the Advent call of John the Baptist...*, dz. cyt.; skrócona relacja z wymienionych warsztatów i badań wraz z bibliografią.

- 3) Dane przemawiają za potrzebą poszerzania umiejętności interpretacji Biblii i innych źródeł przepowiadania przez homiletów, kaznodziejów, katechetów³¹.

3. Metodologia badań własnych

3.1. Problem i hipotezy, zmienne, metody badań

Pierwsze pytanie badawcze dotyczy profilu typu psychologicznego, jaki wyłania się z badań młodych duchownych, oraz czy różni się on od profilu duchownych, zwłaszcza katolickich, w innych krajach, znanego z literatury przedmiotu?

Drugie pytanie dotyczy kwestii, czy księża o odmiennych preferencjach funkcjonalnych wykazują tendencję do wybierania interpretacji tekstu biblijnego zgodnej ze swoją preferowaną funkcją? Spodziewamy się, że istnieje związek między preferowaną funkcją a wyborem interpretacji. Zmienną niezależną jest pomiar funkcji, natomiast zmienną zależną wybór interpretacji przygotowanej wg metody *SIFT*.

Trzecie pytanie służy uzyskaniu informacji, czy księża sprofilowani według preferowanej funkcji przygotowują przekaz homilijny odzwierciedlający w interpretacji tę funkcję. Spodziewamy się, że preferowana funkcja ma wpływ na akcenty stawiane w interpretacji perykopy w homilii. Zmienną niezależną jest pomiar preferowanej funkcji, a zmienną zależną wytworzony przekaz.

3.2. Próba badawcza i przebieg badań

Badania zostały przeprowadzone w ramach Konferencji stałej formacji kapłanów diecezji rzeszowskiej, dla wikariuszy w pierwszych latach po święceniach, podczas dwuetapowych warsztatów homiletycznych w maju i październiku 2014 r.³².

Pierwszy etap obejmował kolejno: wykład na temat *Metody interpretacji i przepowiadania słowa Bożego SIFT*, wypełnienie testu *MBTI*, oraz ocenę i rangowanie czterech refleksji (A, B, C, D) interpretujących perykopę o uzdrowieniu teściowej Piotra z Ewangelii Marka 1, 29-39³³. Badanym wy-

31 Zob. L.J. Francis, S.H. Jones, dz. cyt. s. 14 n.

32 Autor serdecznie dziękuje Księdzu Infułatowi dr Wiesławowi Szurkowi, Wikariuszowi Biskupiemu ds. Formacji Stałej Kapłanów Diecezji Rzeszowskiej za pomoc w organizacji i przeprowadzeniu warsztatów.

33 Wszystkie teksty perykop do badań zostały zaczerpnięte z Biblii Poznańskiej, ze względu na odpowiedniość do angielskich wersji perykop z *New Revised Standard Version*. W stosowanych tekstach usunięto numerację wierszy.

jaśniono, że wykonanie kwestionariusza jest potrzebne do kontynuowania warsztatów na temat metody *SIFT*, oraz zapewniono o anonimowości wyników badań. W badaniach uczestniczyło 54 wikariuszy. Na zakończenie otrzymali oni do wypełnienia i odesłania w dwutygodniowym terminie zestaw testowy „Biblia i duchowieństwo” (autorzy: A. Village i L. J. Francis). Poczta zwróconych zostało 28 prawidłowo wypełnionych ankiet.

W drugim etapie księży przydzieleni do 4 grup według dominującej preferencji (wynik uzyskany w teście *MBTI*) otrzymali zadanie przygotowania pięciominutowej homilii do młodzieży na podstawie perykopy o rozmnożeniu chleba z Ewangelii Marka 6, 34–44. Po upływie 30 minut każda z grup na plenarnym spotkaniu wygłosiła ustami swojego „rzecznika” wypracowany projekt homilii. Uczestnicy zgodzili się na nagranie wypowiedzi i przekazali na piśmie przygotowany konspekt. Z racji wymiany części uczestników, ci, którzy nie wypełniali *MBTI*, przygotowywali homilię w dodatkowej grupie. W drugiej części spotkania nastąpiło rozdanie indywidualnych wyników *MBTI* oraz ich omówienie w zastosowaniu do samopoznania i posługi duszpastersko-kaznodziejskiej.

3.3. Metody badań

- 1) Typy psychologiczne były diagnozowane metodą *Myers-Briggs wskaźnik typów* (*Myers-Briggs Type Indicator*), która pozwala uzyskać wskaźniki ośmiu preferencji biegunowo przeciwstawnych. Jest to kwestionariusz z wymuszonym wyborem wskazania preferencji między dwoma orientacjami (ekstrawersja-introwersja), dwoma funkcjami percepcyjnymi (wrażenia-intuicja), dwoma funkcjami oceniającymi (myślenie-uczucie) i dwoma postawami (wartościowanie-perceptywność). W badaniach zastosowano metodę *MBTI* w tłumaczeniu i adaptacji Z. Uchnasta³⁴.

Preferencja między I-E jest szacowana przez pytania w rodzaju: „Kiedy jesteś w grupie ludzi, to raczej: a) włączasz się do rozmowy w grupie (ekstrawersja), czy b) rozmawiasz w tym czasie z jedną osobą (introwersja)?”.

Preferencja między S-N jest oceniana przy pomocy pytań w rodzaju: „Jako przyjaciela chciałbyś mieć raczej: a) kogoś, kto zawsze wpada z nowymi pomysłami (intuicja), czy b) kogoś, kto obu nogami stąpa po ziemi (wrażenia)?”.

³⁴ Z. Uchnast, *Charakterystyka psychometryczna MBTI*, Lublin 2007 (npbl. mps, Zakład Psychologii Ogólnej KUL).

Preferencja między T-F jest oceniana przez pytania w rodzaju: „Czy wolisz częściej, aby: a) twoje serce rządziło twoją głową (uczucie), czy b) twoja głowa rządziła twoim sercem (myślenie)?”.

Preferencja między P-J oceniana jest przy pomocy pytań w rodzaju: „Kiedy wychodzisz, niekiedy na cały dzień, to raczej: a) planujesz, co będziesz robił i kiedy (wartościowanie), czy b) po prostu idziesz (perceptywność)?”.

Zastosowany *MBTI* w wersji *G* złożony ze 126 itemów posiada bogatą literaturę potwierdzającą wysoką rzetelność i stabilność testu. Współczynniki alfa Cronbacha dla wersji polskiej ($N = 693$, studenci) wynoszą: $E = 0.77$; $I = 0.77$; $S = 0.77$; $N = 0.66$; $T = 0.76$; $F = 0.61$; $J = 0.81$; $P = 0.81$ (Uchnast, 2007)³⁵.

- 2) Wersje interpretacyjne do perykopy z Ewangelii Marka 1, 29-39 są częścią zestawu „Osobowość w przepowiadaniu” (A. Butler, L.J. Francis). Po przeczytaniu perykopy respondenci byli proszeni o przeczytanie czterech interpretacji na jej temat, wyrażających kolejno cztery perspektywy (A, B, C i D): wrazeniową, intuicyjną, uczuciową, i myślową. Swój stosunek emocjonalny do każdej z nich określali przy pomocy 9 itemów na pięciopunktowej skali, a na końcu przeczytane refleksje porządkowali według subiektywnej ważności. W tym opracowaniu uwzględnione zostały jedynie wyniki rangowania czterech refleksji.
- 3) Preferencje interpretacyjne dla opowiadania o egzorcyzmowaniu epileptyka w Mk 9, 14–29 były szacowane przy użyciu serii twierdzeń z wymuszonym wyborem. W tym kwestionariuszu po zdaniach wprowadzających (zwykle krótkie, kolejne fragmenty perykopy) następowały dwa zestawy zawierające po dwie pary stwierdzeń; jedna para odnosząca się do procesu spostrzegania (wrażenia względnie intuicja), a druga do procesu osądzania (uczucie względnie myślenie). Dla przykładu przytaczamy jeden z zestawów:

Kiedy zły duch zobaczył (Jezusa) natychmiast począł szarpać chłopca...

Chodzi tutaj o szerszą i głębszą walkę, która się rozgrywa (N)

Widok Jezusa wywołuje gwałtowną reakcję złego ducha (S)

To dowód na to, że chłopiec jest wciągnięty w bitwę dobrych i złych mocy (T)

Współczuję chłopcu, który pewnie nie wiedział, co się z nim dzieje (F)

Respondenci byli proszeni o wybranie i zaznaczenie z każdej pary jednego stwierdzenia, preferowanego przez siebie (a lub b). Odcinki interpre-

35 I.B. Myers, M.H. McCaulley, *Manual: a guide to the development and use of the Myers-Briggs Type Indicator*. Palo Alto 1990; Z. Uchnast, dz. cyt.

tacyjne zostały wybrane z szerszej puli stwierdzeń zaproponowanych przez A. Village'a i L.J. Francisa (2005). Zbiór został sprawdzony przez zespół naukowców mających doświadczenie stosowania typów psychologicznych w badaniach religijności. Z tego zbioru do kwestionariusza wybrano dziesięć par do wymiaru *wrażenia-intuicja* i dziesięć par do wymiaru *uczucie-myślenie*. Preferencja w każdym przypadku była szacowana przez liczbę wyborów interpretacyjnych poszczególnego typu, i w ten sposób punkty dla każdej z funkcji wewnątrz procesu psychologicznego (spostrzeganie lub osądzenie) wzajemnie się uzupełniały, sumując się do dziesięciu. Tłumaczenie (dwukierunkowe przez 7 osób) i adaptację każdej z wykorzystanych w badaniach metod przeprowadził autor opracowania zgodnie z zasadami tłumaczenia i poddał ostateczną wersję ocenie sędziów – psychologów.

4. Prezentacja wyników

4.1. Profil psychologiczny duchownych

Zamieszczona tabela przedstawia liczbowe dane na temat profilu psychologicznego badanych księży: rozkład kompletnych typów, dychotomiczny układ preferencji, rozkład preferencji w parach (temperamenty) oraz rozkład typów ekstrawertywnych, introwertywnych i dominujących.

Szescnaście kompletnych typów				Preferencje dychotomiczne		
ISTJ	ISFJ	INFJ	INTJ	E	n = 22	40,7%
n=17	n=5	n=2	----	I	n = 32	59,3%
31,5%	9,3%	3,7%	----			
+++++++	+++++++	++++		S	n = 45	83,3%
+++++++	+++			N	n = 9	16,7%
+++++++						
+++++++				T	n = 29	53,7%
++++				F	n = 25	46,3%
				J	n = 40	74,1%
				P	n = 14	25,9%
ISTP	ISFP	INFP	INTP			
n = 2	n = 3	n = 3	----	Pary i temperamenty		
3,7%	5,6%	5,6%	----	IJ	n = 24	44,4%
++++	+++++++	+++++++		IP	n = 8	14,8%
				EP	n = 6	11,1%
				EJ	n = 16	29,6%

				ST	n = 29	53,7%
				SF	n = 16	29,6%
ESTP	ESFP	ENFP	ENTP	NF	n = 9	16,7%
----	n=2	n=4	----	NT	n = 0	0,0%
----	3,7%	7,4%	----			
	+++++	+++++++		SJ	n = 38	70,4%
		++		SP	n = 7	13,0%
				NP	n = 7	13,0%
				NJ	n = 2	3,7%
				TJ	n = 27	50,0%
				TP	n = 2	3,7%
				FP	n = 12	22,2%
				FJ	n = 13	24,1%
				IN	n = 5	9,3%
				EN	n = 4	7,4%
ESTJ	ESFJ	ENFJ	ENTJ	IS	n = 27	50,0%
n = 10	n = 6	----	----	ES	n=18	33,3%
18,5%	11,1%	----	----			
+++++++	+++++++			ET	n = 10	18,5%
+++++++	+++++			EF	n = 12	22,2%
+++++++				IF	n = 13	24,1%
+				IT	n = 19	35,2%

Typy ekstrawertywne			Typy introwertywne			Typy dominujące		
	n	%		n	%		n	%
E-TJ	10	18,5%	I-TP	2	3,7%	Dt. T	12	22,2%
E-FJ	6	11,1%	I-FP	6	11,1%	Dt. F	12	22,2%
E-SP	2	3,7%	IS-J	22	40,7%	Dt. S	24	44,4%
E-NP	4	7,4	IN-J	2	3,7%	Dt. N	6	11,1%

Dane zaprezentowane w tabeli ukazują wśród badanych preferencję introwersji przed ekstrawersją (59% do 41%), prawie pięciokrotną przewagę preferencji sensualizmu nad intuicją (83% do 17%), preferencję myślenia nad uczuciem (54% do 46%), oraz silną preferencję wartościowania nad percepcyjnością (74% do 16%).

W aspekcie funkcji poznawczych, uczestniczących w procesie hermeneutycznym, najwięcej jest wrażeniowców, najmniej intuicjonistów, przy względnej równowadze myślenia i uczucia.

W obszarze czerpania energii życiowej (E-I) występuje preferencja introwersji nad ekstrawersją (59% do 41%), a w postawie do świata zewnętrznego (J-P) silna preferencja racjonalizmu, wartościowania nad receptywnością (74% do 26%).

Proporcje w terminach temperamentów „duszpasterskich” wskazują, że wśród badanych występują: SJ (70%) – strażnik, NF (17%) – idealista, SP (13%) – rzemieślnik. Nie pojawia się w ogóle temperament NT – racjonalista.

Przyglądając się rozkładowi kompletnych 16 typów w tabeli, nietrudno zauważyć, że niektóre w ogóle nie występują. Spośród typów introwertywnych brak jest INTJ oraz INTP, a spośród ekstrawertywnych nieobecne są aż cztery: ESTP, ENTP, ENFJ i ENTJ. Dominuje typ osobowości ISTJ (31%), a następny w kolejności jest ESTJ (18%), tak więc około połowy badanych osobowościowo różnicuje jedynie wymiar ekstrawersja-introwersja. Spośród typów introwertywnych wystąpiły jeszcze ISFJ (9%), ISFP i INFP (po 6%), oraz INFJ i ISTP (po 4%). Spośród typów ekstrawertywnych wystąpiły także ESFJ (11%), ENFP (7%) oraz ESFP (4%).

W terminach typów dominujących występuje następująca kolejność: zmysłowy (45%), myślowy (22%), uczuciowy (22%), intuicyjny (11%).

4.2. Preferencje funkcji psychicznych a sposoby recepcji tekstu biblijnego

Sprawdzano, czy istnieją powiązania między preferowaną funkcją poznawczą a wybieraną interpretacją perykopy biblijnej opracowanej metodą *SIFT* (N = 54). W pierwszym zadaniu, dotyczącym procesu spostrzegania, należało wybrać między refleksją wrażeniową a refleksją intuicyjną do perykopy o uzdrowieniu teściowej Piotra. Dwie trzecie osób (N = 45), które preferują wrażenia (*MBTI*), wybierały także refleksję A (wrażeniową), podobnie 2/3 osób preferujących intuicję (N = 9) wybierało refleksję B (intuicyjną). W drugim zadaniu dotyczącym procesu oceniania połowa preferujących myślenie (*MBTI*, N = 29) wybrała refleksję myślową, a druga połowa w tym samym stopniu wybierała obie refleksje lub refleksję uczuciową. Podobna tendencja wystąpiła u osób z preferowanym uczuciem (N = 25).

W drugim zadaniu (N = 24) do tekstu o uzdrowieniu opętanego chłopca, odwołującym się do procesu spostrzegania, spośród księży o preferencji wrażeniowej aż 21 osób preferowało także interpretację wrażeniową, a 3 osoby w tym samym stopniu wybrały interpretację wrażeniową i intuicyjną. Wszystkie osoby z preferencją intuicyjną (N = 4) częściej wybierały interpretację wrażeniową. W zakresie procesu osądzania spośród preferujących myślenie (N = 13) ponad połowa częściej wybierała interpretację zgodną ze swoją naturą (myślową), podczas gdy reszta albo na równi obie interpretacje albo częściej interpretację przeciwną do swojej funkcji preferowanej, czyli uczuciowej. Spośród osób preferujących uczucie (N = 14), ponad połowa

preferowała interpretację analityczną (teologiczną). A zatem hipoteza potwierdziła się tylko w części.

Można zasugerować kilka przyczyn uzyskania takich wyników. Po pierwsze, porównywane grupy były nieduże. Pierwszy etap badań był przeprowadzany grupowo, nacisk czasu mógł powodować powierzchowność wypowiedzi, natomiast na etapie drugim badani otrzymali zestawy „do domu”, czego skutkiem był zwrot tylko połowy zestawów i prawdopodobnie także nie zawsze staranne podejście do badań. Nie bez znaczenia jest także kwestia sformułowań, przy pomocy których ujęte zostały poszczególne interpretacje według metody *SIFT*; zarówno cztery refleksje do perykopy o uzdrowieniu teściowej Piotra, jak również listę sugestii interpretacyjnych do perykopy o uzdrowieniu opętanego chłopca, cechuje pewna nienaturalność. Tłumacz, dbając o wierność oryginałowi, mniej wagi przykładał do specyfiki języka polskiego i kultury.

Najbardziej wyraźne powiązanie między preferowaną funkcją i preferowaną interpretacją perykopy biblijnej zaistniało u księży z preferowaną funkcją zmysłową i intuicyjną, czyli w procesie spostrzegania, zaangażowanym w pierwszy kontakt z tekstem perykopy. Na rozrzut wyników w obszarze procesu (wymiaru) wartościowania prawdopodobnie ma wpływ także zawodo-we, czyli teologiczne i homiletyczne, ukierunkowanie interpretacyjne.

4.3. Typy psychologiczne a projekt przygotowanej homilii

W relacjonowanych badaniach stwierdziliśmy, jak księża reagowali na krótkie teksty homilijne przygotowane przez innych. W kolejnym zadaniu chodziło o zwrócenie uwagi na to, jakie teksty do wygłoszenia przygotowują, będąc pogrupowani według kryterium preferowanej funkcji poznawczej. Księża podzieleni według preferowanych funkcji (*S-N-T-F*) otrzymali tekst Mk 6, 34–44 z zadaniem przygotowania homilii dla młodzieży. Ramy czasowe były z konieczności wpasowane w intensywny program zjazdu kapłanów. Skutkiem pośpiechu wypowiedzi były skrócone do 2–3 minut. Z dwóch grup wrażeniowych liczących 6 i 9 osób, do omówienia włączono wypowiedź tej z nich, której homilia była dłuższa³⁶.

Grupa wrażeniowa (9 osób) rozpoczęła od odwołania się do konkretnego i częstego doświadczenia młodych ludzi; bycia instruowanymi odnośnie tego, co powinni robić, często wbrew własnym przekonaniom, lub bez prze-

36 Dodatkową grupę stanowił najmłodszy rocznik wikariuszy, którzy nie brali udziału w I części programu, nie wypełniali testu *MBTI*.

konania. Podobne doświadczenia mieli współcześni Jezusowi, których życie było sterowane przepisami prawa itd. Za Jezusem poszli powołani na uczniów, zainteresowani tym, co Jezus robi, z myślą o konkretnych korzyściach. Nagle zostali zaskoczeni przez Jezusa poleceniem nakarmienia tłumu.

Słuchająca młodzież, mając podobne przyziemne pragnienia, łatwo może zapominać, że istnieje pokarm inny, „niebieski”. Mówca zachęcił do zastanowienia się nad tym, co zaspokaja głód życia człowieka. Następnie wezwał do naśladowania uczniów wyciągających ręce po chleb z rąk Jezusa. Warunkiem przyjęcia tego chleba jest zrobienie miejsca na chleb przez uwolnienie rąk od zacisku na klawiaturze, telefonie, pilocie...

Przemówienie zakończone zostało apelem o „wyciągnięcie ręki”; „jeśli chcesz, aby Jezus zaspokoił twój głód wiary, nadziei, to wyciągnij rękę po pokarm, który ci daje także dziś przez drugiego człowieka; w sakramentach, słowach. Przyjmując go, zachowujesz się jak uczniowie: „Zjedli wszyscy i nasycili się”.

Grupa intuicyjna (5 osób) rozpoczęła homilię od ogólnej myśli o Bogu, który troszczy się o nasze życie, łącznie z jego podstawowymi potrzebami. Następnie odwołała się do spraw, które są troskami młodego człowieka, związanymi z utrzymaniem, nauką itp., w których Bóg zapewnia nam bliskość i pomoc. Zamiary i troska Boga – naszego Stwórcy, który zna możliwości i potrzeby ludzkiego serca, sięga jednak o wiele dalej. Stąd słyszymy dziś od Niego, że w naszych lękach i pragnieniach jest przy nas. Daje więcej niż się spodziewamy, z nadmiarem, o czym świadczy znak ułamków chleba i resztek ryb. Homilię zakończyła zachęta, by słuchacz zaufał Bogu, pozwolił Mu się zaskoczyć hojnością, oraz zapewnienie, że powierzając Bogu swoje życie, otrzyma więcej niż się spodziewa.

Grupa uczuciowa (9 osób) zatytułowała homilię „Zatroskany Pasterz i życie we wspólnocie”. Przemówienie rozpoczęło się odwołaniem do doświadczenia głodu, przez które mówca zachęcił do identyfikacji z uczniami, bezradnymi wobec zaskakującego polecenia Jezusa. Następnie przeniósł uwagę słuchaczy na obecnego w zgromadzeniu Jezusa, który nam współczuje, zależy Mu na nas, i jest w stanie zaspokoić głód większy niż tylko pokarmu doczesnego, głód sensu. Kaznodzieja zatrzymał się dłużej na tym, że Jezus liczy się także z tym, że nie wszyscy jesteśmy tutaj z powodu dawanego przez Niego życia. Jednak Jezus nie traktuje nas „globalnie” lecz „dzieli na grupy”, i personalizuje dzielenie chleba i ryb. Mówca przywołał krótko przypadek niedawno zmarłej na nowotwór młodej aktorki, która wyraziła się w wywiadzie, że w okresie swej choroby była „na kawie z Jezusem”. Głód człowieka daje możliwość działania Bogu. Tak właśnie działa On w Kościele, gdzie kar-

mieni jesteśmy nie jako „masy” ale we wspólnotach, w których każdy może się odnaleźć. We wspólnocie ludzie troszczą się o siebie wzajemnie. W celu odczucia smaku wiary kaznodzieja zachęcił do znalezienia miejsca we wspólnocie Kościoła, podając termin najbliższego spotkania oazy.

Grupa analityczna (6 osób) rozpoczęła od przypomnienia, czym jest każda Msza. Następnie zajęła się wytlumaczeniem, że tekst Ewangelii dotyczy głodu duszy i ciała. Obraz dziewcząt, zatroskanych jedynie o wygląd, miał zobrazować naszą przesadną troskę o ciało. Kolejno, używając obrazu decydujących o naszym życiu relacji z ludźmi, miłych i udanych, a z drugiej strony chybionych i traumatycznych, zaproponował spotkanie z Jezusem. Podał środki, miejsca spotkania: modlitwę, sakramenty święte, drugiego człowieka. Ewangelia odczytana ukazuje spotkanie Jezusa z drugim człowiekiem. Jezus, poruszony współczuciem, zaradza problemowi, zaspokajając głód ducha i ciała. Na zakończenie mówca podkreślił, że Msza św. jest spotkaniem z Jezusem, w którym, dając nam swoje słowo i Ciało, zaspokaja różne typy naszego głodu³⁷.

5. Dyskusja i wnioski

Badani księży w porównaniu z księżmi amerykańskimi (N = 55) w obszarze preferencji psychologicznych ujawniają niższy procent introwertyków, a wyższy ekstrawertyków, o 19% więcej wrażeniowych, nieznacznie więcej analityków, oraz 17% mniej wartościujących. W zakresie dominacji kompletnych typów porównywane próbki są podobne; dominuje introwertywny typ ISTJ (31% Polska i 27% USA). Z kolei w porównaniu z księżmi angielskimi (N = 79), w badanej próbce polskiej jest zdecydowanie mniejszy procent preferencji uczuciowej (78% uczucie i 22% myślenie w Wielkiej Brytanii a 46% uczucie i 54% myślenie w diec. rzeszowskiej). Prawdopodobnie nie ma norm dla populacji generalnej ani dla duchownych w Polsce, dlatego nie można wyników odnieść do tendencji ogólniejszych. Uzyskany profil dostarcza, jak się wydaje, ważnej informacji, chociaż należy w przyszłości objąć badaniami populację księży na reprezentatywnej próbce, uwzględniając wiek i inne

37 W analogicznych warsztatach brała udział grupa kapłanów studiujących homiletykę w KUL i diakonów WSD w Lublinie w ramach warsztatów homiletycznych pt. „Słowo Boże przepowiadane całą duszą. Metoda Interpretacji Biblijnej i Przepowiadania Liturgicznego SIFT” zorganizowanych przez Katedrę Homiletyki Materialnej oraz Instytut Liturgiki i Homiletyki KUL 19.11.2013 pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Stanisława Dyka. Profile typów psychologicznych badanej grupy (N = 32) są zbliżone do rzeszowskiej.

zmiennie, aby wyniki można było uogólniać i porównywać, wyciągając przy tym potrzebne wnioski dla duszpasterstwa i przepowiadania. Oczywiście, komplementarne informacje należałoby uzyskać w badaniach ogólnopolskich na temat Polaków w ogólności, deklarujących się jako wierzących, oraz regularnie uczestniczących w liturgii niedzielnej. To mogłoby pomóc w zinterpretowaniu plusów i minusów naszego duszpasterstwa i kaznodziejstwa, oraz refleksyjnego zaradzania tam, gdzie jest to potrzebne.

Związek wyboru interpretacji tekstu biblijnego metodą SIFT z preferowaną funkcją jest do pewnego stopnia potwierdzony, lecz wymaga dokładniejszego badania. Być może słabszy wynik, niż się spodziewano, jest pochodną nie do końca utrafionego w naszą mentalność biblijną tłumaczenia, a po części warunków wykonywania testów. Należy więc w kolejnych badaniach te czynniki uwzględnić.

Związek interpretacji tekstu biblijnego interpretowanego w przygotowania przekazu homilijnego z preferencjami wydaje się potwierdzony w opisanej relacji z warsztatów. Pastoralnie, dostarcza to kolejnego argumentu na rzecz zasadności teorii leżącej u podstaw metody interpretacji i przepowiadania SIFT, a także zachęty do uwzględniania tego rodzaju wiedzy o sobie i wiernych, słuchaczach, w praktyce pastoralnej, kaznodziejskiej, w duchowości.

Kolejne badania wymagają także zwiększania prób badawczych, ich „zdywersyfikowania” m.in. według „szkół przepowiadania” i duchowości (np. zakonnych), rodzajów przepowiadania (homilie, rekolekcje, misje) itp.

Odnosnie treści wypracowanych podczas warsztatów homilii, można mieć zastrzeżenie do powierzchownego potraktowania perykopy od strony egzegetycznej, hermeneutycznej. Być może przyczyna tego leży w małej ilości czasu, ale warto zwracać uwagę, czy nasze przepowiadanie nie cierpi na powierzchownym traktowaniu Pisma Świętego, co podnosi także Papież Franciszek?

Z powodu pewnej kontrowersyjności niektórych elementów psychologii głębi wydaje się potrzebne dodanie na końcu kilku uwag odnośnie stosowania teorii typów psychologicznych na polu duszpasterstwa. Mimo zasług koncepcji typów dla psychologii religii i duchowości, dla teologii empirycznej i pastoralnej wnoszone są zastrzeżenia odnośnie typologizacji osobowości opartej na koncepcji Junga i jego propozycji związanych z rozwojem religijnym i duchowym. Problem istnieje wówczas, gdy traktuje się teorie typów psychologicznych jako ukrytą religię lub ukrytą teologię, co skutkuje rzeczywistym konfliktem między teorią typów a teologią, którą należałoby „spsychologizować” zgodnie z jungowskim rozumieniem religii. Tego rodzaju nadużycia mają miejsce, gdy z typologizacji czyni się bazę (*kregostup*) dla

formacji duchowej, traktuje ją jako wyczerpującą analizę osobowości, podstawę do „szufladkowania”, czy stosuje się nieetycznie. Natomiast liczenie się z kwestiami epistemologicznymi i semantycznymi, świadomość ograniczeń istniejących w samej koncepcji typów oraz rozumienie i przyjmowanie granic między interpretacją psychologiczną i teologiczną otwiera możliwość wykorzystania tej koncepcji także do zwiększania otwartości serc i umysłów w procesach związanych z wiarą i głoszeniem słowa Bożego. Kompetentne i krytyczne podejście do teorii i wyników przemawia za rozsądnym, także teologicznie, wykorzystaniem jej w teologii pastoralnej.

W celu praktycznego korzystania z metody SIFT wymagana jest diagnoza własnego profilu funkcji poznawczych, co można zrobić także samemu, przy pomocy 40-itemowego testu FPTS (jest na etapie adaptacji polskiej). Wymagane jest zapoznanie się z metodą SIFT poprzez ćwiczenia warsztatowe, samodzielne wdrożenie w nią, aby zrozumieć oddziaływanie swoich preferencji poznawczych w interpretowaniu Biblii oraz innych źródeł przepowiadania, i ze względu na dobro wszystkich adresatów posługi nauczyć się stosowania tych interpretacji, tych głosów w przepowiadaniu, które z natury pomija się, a nawet lekceważy. Byłby to dodatkowy środek, poszerzający przygotowanie do głoszenia słowa Bożego całą duszą³⁸. Dzięki doświadczeniu sprawdzalności tej metody można dostrzec o wiele więcej w Piśmie Świętym oraz w innych źródłach i kontekstach przepowiadania, a w konsekwencji bardziej całościowo przygotować homilie, kazania, katechezy.

38 Na temat wykorzystania teorii funkcji poznawczych i typologii psychologicznej w przygotowaniu przepowiadania, zob.: R.E. Stiefel, *Preaching to all the people: The use of Jungian typology and the Myers-Briggs Type Indicator in the teaching of preaching and in the preparation of sermons*, „Anglican Theological Review” 72 (1992), s. 175–202; W. Chaim, *Przygotowanie homilii i kazań w świetle koncepcji typów psychologicznych* (w druku).

PSYCHOLOGICAL TYPE PROFILE, BIBLICAL HERMENEUTICS AND LITURGICAL PREACHING (EMPIRICAL RESEARCH)

Summary

The article presents the test results among young catholic priests (The Diocese of Rzeszow) using the *Myers-Briggs Type Indicator* and the *SIFT* method of biblical hermeneutics and liturgical preaching. A sample of 54 young parish vicars completed a measure of psychological type. Then they read Mark 1, 29-39 and recorded their evaluations of the four reflections on this pasage derived from the SIFT method. Part of these (N=28) read also a healing story from Mark 9, 14-29 and then chose between interpretive statements designed to appeal to particular psychological preferences. In the context of preaching workshop four groups cluster together dominant sensing types, dominant intuitive types, dominant feeling types, and dominant thinking types developed homilies consistent with their dominant psychological-type preferences. The results of researches and analyses largely provide support for the psychological principles underpinning the SIFT method and encourage the development the capacity of preachers to extend their preaching voice in light of insights offered by the SIFT approach.

Słowa kluczowe: metoda *SIFT* w hermeneutyce biblijnej i przepowiadaniu liturgicznym, preferencje typu psychologicznego, hermeneutyka biblijna, teoria typu i głoszenie

Key words: the *SIFT* method of biblical hermeneutics and liturgical preaching, psychological type preferences, biblical hermeneutics, type theory and preaching